

Adembenemende biografie

Majoie Hajary, Surinaamse avant-garde componiste

... "Alles wat ik doe is voor Suriname. Daar is mijn hart, daar is mijn ziel en mijn hart is in die muziek..."

Deze woorden van de Surinaamse pianiste en componiste Majoie Hajary (1921-2017), tijdens een van haar zeldzame interviews hebben mij zeer ontroerd. Hoeveel Surinamers zijn er die deze instelling benaderen?

Ellen de Vries publiceerde dit jaar de biografie 'Surinaamse Rapsodie, 't Leven van Majoie Hajary in zeven muziekstukken'. Het is een voortreffelijk gedocumenteerd werk, waarmee de biografe na gestaag onderzoek, wroeten en ploegen in archivalia en het uitknijpen van orale bronnen, een zeer toegankelijke en inzichtelijke beschrijving geeft van het enerverende leven en de muzikale voortbrengselen van Hajary. De Vries heeft hiermee Suriname en de wereld een adembenemende biografie gegeven die de grote passie waarmee ze het project heeft opgevat en beleefd ten volle toont.

Bronnen

Ze schrijft al bijna 30 jaar over Suriname. Het begon met meer politiek-maatschappelijke onderwerpen, zoals de binnenlandse oorlog, waarna Nola Hatterman door haar op sublieme wijze nieuw leven kreeg. In dit nieuwe werk heeft ze als biograaf en cultuurhistorica op onnavolgbare wijze inzicht gegeven in het leven en de muzikale erfenis van Hajary. Maar, nog voordat de biografie verscheen, deed De Vries veel meer: een website over Hajary werd reeds in 2021 ontwikkeld en vormde de spits en katalysator van de Majoie Hajary-revival die de afgelopen jaren plaatsvond. De zeven kenmerkende muziekstukken geven zowel de chronologie als de rijping van haar complexe leven weer.

Veel details over Hajary en haar familie werden naast het persoonlijk archief van de kunstenares, vooral verkregen van haar zoon Sébastien Garros en van Chandra van Binnendijk, haar nicht, die reeds eerder dit project was begonnen. Ze bleken buitengewoon nuttig en contribueerden aan de levendigheid van haar biografie. Dit boek is daarom een grote aanrader.

Welgestelde familie

Hajary groeide in welstand op in het centrum van Paramaribo. Het was een moeilijke tijd voor de meeste gewone Surinamers, maar het gezin van Harry Najarialie Hajary (Paake) en Phillipintje Wilhelmina Tjong Ayong (Maake) behoorde tot de stedelijke goeioeden, waarin zowel kinderen als ouders 'verplicht' musiceerden. Dat was de norm. Majoie Hajary bleek bijzonder getalenteerd en verhuisde als 15-jarige naar Nederland om aan het Amsterdams Conservatorium piano te studeren. Ze rondde dat in 1942 'met gunstig gevolg' af. Ze werd opgevangen door het gezin Mulder (door De Vries genoemd 'een wespennest'), met wie haar ouders goede contacten onderhield. De Mulders, haar pleegouders, waren lid van de NSB, hetgeen Hajary in de jaren na de Duitse bezetting hebben gemaakt tot een controversiële kunstenares, vooral vanwege haar concerten in bezette gebieden, waarin ze zich altijd met een sari op het podium presenteerde. Ze nam een strategische Indiase podiumidentiteit aan en werd door de media aangeduid als Indische of Indiase prinses. Het feit dat ze tijdens de Tweede Wereldoorlog concerten had gegeven, maakte haar een omstreden persoon. 'Ontaarde' muziek (onder andere van Joodse componisten, atonale muziek en Afro-Amerikaanse muziekgenres) werd door de Nazi's verboden. Maar de moffen waren gecharmeerd van de oude Indiase cultuur en droegen haar op handen. In 1943 en 1944 maakt Hajary een tournee door bezet gebied. Ze gaf concerten in Oostenrijk (Salzburg, Wenen), Tsjechië (Praag), Polen (Warschau, Breslau), Hongarije (Boedapest) en Duitsland (Berlijn, Hamburg). In juni 1943 ging ze op verzoek van de dirigent van het Berliner Philharmoniker, Willem Fürtwängler naar Berlijn. Ze verbleef er enige tijd en componeerde in die periode de 'Serenade'.

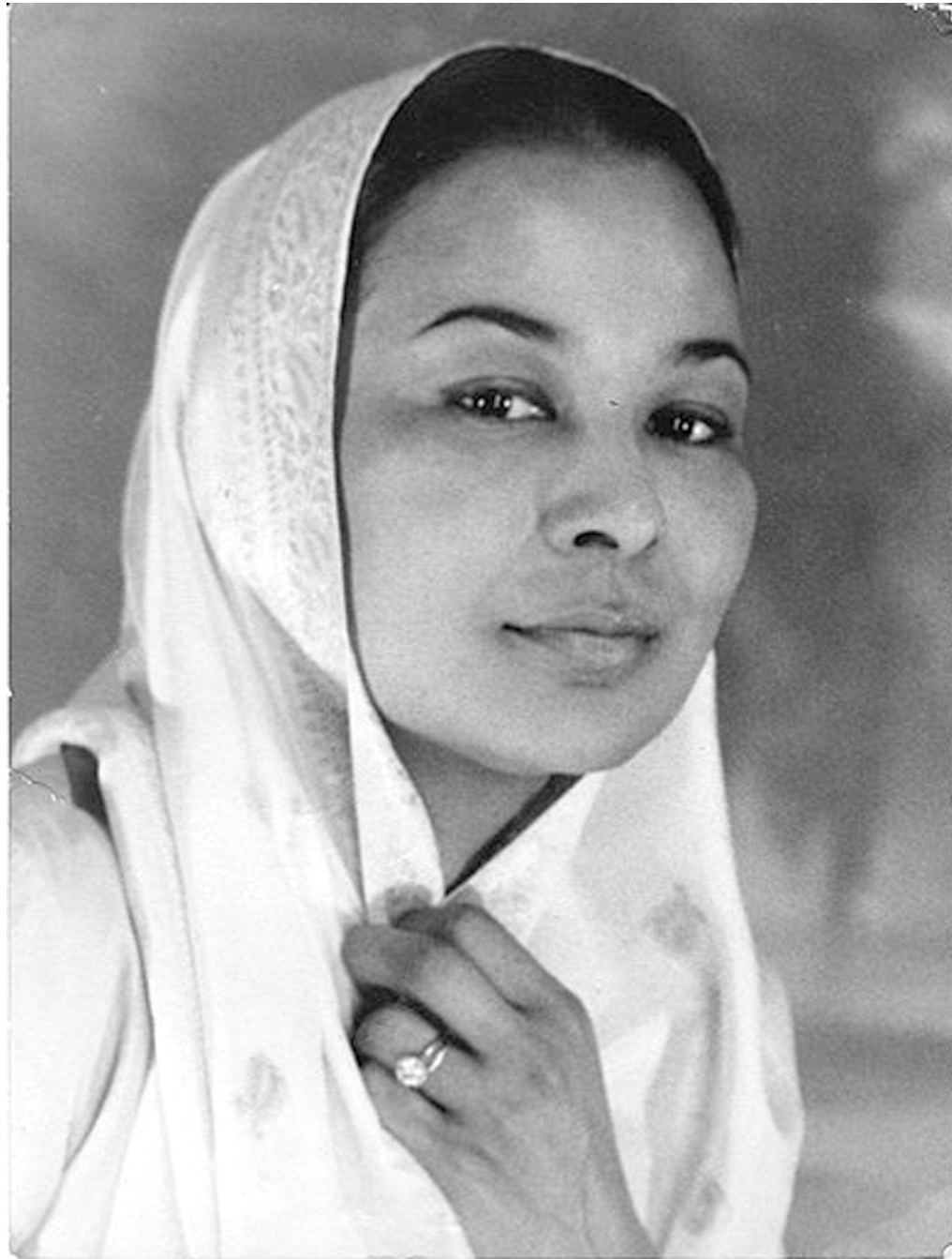
Afkomst niet vergeten

Haar DNA was sterk doordrenkt van overlevingskunst die ze meekreeg van haar Hindostaanse, Afrikaanse en Chinese voorouders. Ze overleefde op bewonderingswaardige wijze alle 'tsunami's' die op haar afkwamen. Ondanks het elitaire milieu waarin ze was opgevoerd - Harry, haar vader, klom in 1948 op tot lid van het College van Algemeen Bestuur, de voorloper van de latere Surinaamse ministerraad, met in zijn portefeuille sociale zaken, immigratie en volksgezondheid - herinnerde ze haar zoon Sébastien er met regelmaat aan: 'Vergeet niet dat we van slaven afstammen'. Het is duidelijk dat dit bewustzijn en deze veerkracht haar in staat hebben gesteld om te overleven en haar muzikale creativiteit te ontwikkelen.

Hajary kende een enerverend en turbulent leven, dat De Vries zeer goed beschreef. Ze spreekt zelf over 'het kameleontische leven' van Hajary. Hoe dan ook, deze adembenemende 'dogla' diva met eeuwigdurende schoonheid, wist vele harten te roeren. 'Ze had het uiterlijk van een filmster en leidde vaak het leven van een filmster'. Heel logisch dat ze er voor koos om in Parijs te wonen. Ze studeerde er compositie bij de wereldvermaarde Nadia Boulanger en afgezien van haar grote liefde voor de Fransman Roland Garros, was de lichtstad het centrum van modernisten in de toonkunst. Hajary kon daar haar grote ambities het beste ontwikkelen, maar helaas had de andere helft van haar sprookjeshuwelijk weinig begrip voor haar carrière. Haar meer dan 100 composities beslaan een periode van ruim 65 jaar, waarvan de eerste als tiener en de laatste dichtbij haar 80e levensjaar. In dit artikel wil ik mij hoofdzakelijk richten op haar muzikale betekenis.

Pionier

In de eerste plaats moet beklemtoond worden dat Hajary tot de muzikale avant-garde in de wereld behoorde, omdat ze een pionier was op het gebied van de muzikale bruggenbouw tussen Oost en West. Op geniale wijze componeerde ze muziek, puttend uit diverse mondiale tradities. Ze was de eerste vrouw in de wereld die, gebruikmakend van elementen uit niet-westerse muziektradities, een nieuw idioom schiep, waarin klankkleur, toonmateriaal en ritmiek elkaar spelenderwijs omarmden. Reeds op 10 november 1943 werd haar compositie voor piano en orkest, 'Hindostaanse Fantasie', waarvoor ze een compositieprijs ontving, uitgevoerd door de 'Arnhemsche Concertvereniging'. Het overbruggen van de muzikale kloof tussen Oost en West is een streven van diverse twintigste-eeuwse westerse componisten geweest, maar weinigen zijn erin geslaagd om een duurzame verbintenis tot stand te brengen. De achtergrond lag voornamelijk in de grote cultuurver-

schillen en opvattingen over de functies van muziek en het musiceren zelf. Hajary was geen componiste die binnen het bekende westerse stramien bleef. Ze is een van de weinige vrouwen geweest die in de twintigste eeuw naar buiten keek, nieuw toonmateriaal ontdekte en dat toepaste in haar innoverende toonkunst. Ze was een wegbereider van het huwelijk tussen Indiase en Westerse muziek. Haar filosofie was: muziek verbindt. Ze droeg eraan bij dat de piano een plek kreeg in de Indiase muziek. Een muziekjournaliste noemde haar muziek zelfs een 'perfecte osmose' tussen Europese en Indiase muziek. In die zin was ze beslist een avant-gardiste. Vanwege het werk van haar man bij Air France, woonde ze in diverse landen en op diverse continenten. Vooral de muziektradities van India hadden haar bijzondere aandacht, uiteraard ook vanwege haar eigen voorouderlijke hechting. Haar composities droegen onder andere namen als *De dochters van Altoen Chaan*, *Raga Lilavati*, *Blue Raga*, *Ballet Hindu*, *Aarti*, *Sita-Ram*, *Ganesha*, *Chants de la Gita Govinda*, *Raga Wasadari* en *Un requiem pour Ghandi*.

Haar verblijf in Japan bracht ook nieuwe impulsen met zich mee. De introductie van de Hirajoshi toonladder, kenmerkend in de stemming van de Koto, het Japanse snaarinstrument, in haar composities was ook zo een voorbeeldige verbinding die ze steeds voor ogen had. Hirajoshi is een Japanse pentatonische toonladder die overeenkomt met de westerse Phrychische kerktoonladder minus twee tonen. De compositie *Rokudan* was resultaat van haar verblijf in Japan. En, in navolging van de Hongaarse, Spaanse, Zweedse en andere rapsodieën, schiep ze de *Surinaamse Rapsodie*, die bewerkingen bevatte van het Surinaams liedje *Perun perun, mi patron*. Vooral de tweede regel *san wani kon, mek 'a kon*, bleek een regelmatig door haar gebezigd motto. Twee grote werken die Hajarys verbondenheid met Suriname weergeven, zijn haar oratorium *Da Pinawiekie* en de opera *La larme d'or*, dat als haar levenswerk kan worden beschouwd.

Da Pinawiekie

Naar eigen zeggen, wilde Hajary met haar *Pinawiekie* een 'prentielloos' werk schrijven dat zou moeten bijdragen aan een goed begrip van de Surinamers onderling. De instrumentale bezetting was gebaseerd op de instrumentaties van gospelsongs, ragas en vooral de introductie van *Kreisingi*, gezongen door een sopraan, al dan niet begeleid door koor of instrumenten was een novum. De *Kreisingi* vervingen de koralen uit de klassieke oratoria. *Da Pinawiekie* is het enige oratorium geschreven door een Surinaamse in Sranantongo. De tekst is gekozen uit de vier evangeliën: Matheus, Markus, Lukas en Johannes en uit *Da Tori vo den Apostel*. Het oratorium werd door Hajary opgedragen aan Carolina Essed, haar oma uit wiens kerkboek van 1870 de teksten gekozen en gecomponeerd zijn.

De uitvoering van *Da Pinawiekie*, een muzikale weergave van de lijdensweek, leek een lijdensweg volgens De Vries. Reeds in 1972 probeerde Hajary een gedeelte uitgevoerd te krijgen in Paramaribo. Na tal van obstakels werd het in geheel onder bezielende leiding van Hugo van Ams in 1974 driemaal uitgevoerd in diverse kerken. Het was voor Van Ams een hele grote klus, want hij moest alle koorpartijen transcriberen naar het cijfermuziekschrift dat de koorzangers van Jedikeko en het Mannenkoor Harmonie beheersten. Er was beperkte tijd voor het instuderen, maar de musici werkten met grote overgave aan deze uitvoeringen, waar ze tot heden met voldoening nog over praten. Mevrouw Ise Marie Meijnaar die ik erover sprak, noemde het uiterst enerverend, maar vond het jammer dat er geen vastlegging heeft plaatsgevonden. Dit jaar werd op Goede Vrijdag mede door de stuwende kracht van De Vries het zesde deel van *Da Pinawiekie*, *Da Tori Fu Freyda*, uitgevoerd door musici van het Eddy Sniijders Ensemble en het Kathedrale schoolkoor.

Grootste werk

La larme d'or - A Gowtu Watra-ai of De Gouden Traan was haar

grootste, maar helaas onafgemaakte werk. Ze begon er reeds in de jaren 80 van de vorige eeuw aan. Het is een opera, waarin de koloniale geschiedenis van Suriname, vermengd met fantasie, muzikaal en theateraard wordt neergezet. Ze werkte, sleutelde, schaaftde en poets-te langer dan twee decennia aan deze grote opera, die zich vooral afspeelt in het binnenland van Suriname, met name in Jodensavanne, Fort Buku en het Kasikasima-gebergte, waar het domicilie van de prins van Manoa is, die zich dagelijks baadt in goud van Eldorado. Allerhande historische figuren ontmoeten elkaar, tijd overschrijdend, in een Surinaams decor van klanken en teksten: Sommelsdijck, een joodse slavenhouder, een Arowak, Boni, Baron en Jolicoeur, en een Afrikaanse slavin Bethsabée, die de Gouden Traan teruggeeft aan de prins nadat deze het vergoten had. De prins sterft daarna. Hajary gaat de gewelddadige geschiedenis van haar geboorteland niet uit de weg en portretteert het Onafhankelijkheidsplein (toen Oranjeplein) als een soort slagveld, waar burgers in massa de dood in gejaagd worden. Als operaliefhebber zie ik dat helemaal voor me gebeuren, vooral met de diverse Surinaamse *odo's* die in het Franstalige libretto zijn verwerkt. Wat mij enorm fascineert is haar grensverleggende muzikale idioom. Dit is waarschijnlijk het meest kenmerkende van Hajary. Deze opera is ontegenzeggelijk haar *magnus opus*, haar masterpiece, waarin vrijwel alle muzikale elementen die ze geschapen en gebruikt heeft in vroegere composities voorkomen. Helaas is het (nog niet) tot een volledige uitvoering gekomen. Ik verwacht dat het niet lang meer zal duren. Misschien bij de inauguratie van het te bouwen na-

tionale theater?

Het oeuvre van Hajary omvat zo'n 100 geregistreerde composities en vier LP's. In de bijlagen geeft De Vries een volledig overzicht van haar composities naar bezetting, datum en wijze van vastlegging. Daarna volgt een lijst van boekpublicaties en vertalingen, waaronder de bekende *Yoga du pianiste* van 1987 die Hajary heeft verwezenlijkt. De eindnoten zijn talrijk en zeer verhelderend. De website majoiehajary.org geeft een volledig overzicht van haar ongeveer 140 optredens en concerten. Ook uitvoeringen van de laatste 30 jaar zijn erin opgenomen, waaronder de prachtige uitvoeringen door de Surinaamse countertenor Arturo den Hartog die dit jaar plaatsvonden.

Blijvend eerbetoon

Liesbeth Peroti heeft in 2007 een prachtige ode gebracht aan Hajary, met het concert *Expression Sonore*, waarin fragmenten uit *Da Pinawiekie* en *La larme d'or* werden vertolkt. In het contact dat Peroti met Hajary had, bracht ze dank uit voor haar bijdrage aan de toonkunst. Deze ode was de prelude van de Hajary revival die De Vries, met haar biografie en alles wat daaromheen werd gerealiseerd, heeft aangewakkerd.

De betekenis van Hajary als internationale toonkunstenares moet voor ons land meer zijn dan een incidentele uitvoering van een deel van haar passiestuk. Ten eerste is Hajary de enige Surinaamse vrouwelijke componiste en pianiste geweest van kunstmuziek die mondiale verdiensten had. Als Surinaamse vrouw die zich wist te handhaven in Europa en ondanks de zeer moeilijke omstandigheden een buitengewoon gevarieerd muzikaal oeuvre naliet, verdient ze een structurele en zichtbare positie waarbij ze als rolmodel generaties na haar kan blijven inspireren. Het Surinaams Conservatorium zou haar naam moeten dragen, waarmee dit instituut het tot taak maakt om haar muziek verder te onderzoeken, vertolken en bewerken. En vooral, haar voorbeeld volgend, meerdere Surinaamse traditionele muziek bewerkt in Hajary-stijl. Hajary hoeft geen standbeeld of plaquette. Een tweejaarlijks te organiseren internationaal Majoie Hajary Muziekfestival in Paramaribo, met daaraan gekoppeld een muziekprijs voor jonge componisten, is een serieuze optie waar TotalEnergies vanwege de Franse associatie mogelijk oor naar zal hebben om als hoofdsponsor op te treden. Ieder jaar bij de slotuitvoering van conservatoriumleerlingen zou een Hajary-stuk moeten worden uitgevoerd. Iemand van zo een muziekhistorische betekenis die alles deed voor Suriname, verdient die ongeëvenaarde aandacht. Ze kwam niet meer naar Suriname, maar in haar hoofd was ze tot haar dood steeds in het land, zodra ze bezig was aan haar grote opera.

Tot slot, grote dank aan de Vries die met overtuiging het leven en werk van Hajary bestudeerde en onder de aandacht bracht van een groot publiek. Helaas, zoals meestal gebeurt, krijgt ze de erkenning pas na haar dood. -

Harrold Sijlbing

Harrold Sijlbing begon in 1984 met zijn LO- muziekstudie aan het Instituut voor de Opleiding van Leraren in Paramaribo. Kort daarna werd hij de tweede dirigent bij het Mannenkoor Harmonie onder leiding van Hugo van Ams. In 1988 begon hij met een studie Koördirigent, maar koos in 1990 als hoofdvak Algemene Muzikale Vorming. Vervolgens studeerde hij Schoolmuziek (muziekpedagogiek) met als bijvak koördirectie aan het Conservatorium van Zwolle en rondde de eerste graad hierin af in 1994. Hij was tien jaar de eerste dirigent van Harmonie. Vanaf 2015 doceert hij Geschiedenis, Erfgoed en Toerisme aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname. -